

Nieuwe Economie, minder flexwerk?

Auteur(s):

Kock, U.
Vrije Universiteit en Tinbergen Instituut, Amsterdam.

Verschenen in:

ESB, 85e jaargang, nr. 4250, pagina 291, 7 april 2000

Rubriek:

Uit de vakliteratuur

Trefwoord(en):

arbeidsmarkt

Een van de meest markante ontwikkelingen op de arbeidsmarkt in de afgelopen jaren is de sterke toename van het aantal flexibele banen. Steeds meer werknemers hebben een oproepcontract of een arbeidsovereenkomst voor bepaalde duur. Toegenomen concurrentie, technologische ontwikkelingen en organisatorische veranderingen binnen bedrijven zijn de meest gehoorde verklaringen voor deze ontwikkeling. In een recent artikel voegt Wasmer daar een interessante macro-economische verklaring aan toe, namelijk de structureel lagere productiviteitsgroei in de meeste Westerse landen ¹.

In het theoretische model van Wasmer bieden werkgevers twee typen arbeidscontracten aan, vaste en tijdelijke. De werving en selectie van werknemers kost geld, maar ook aan vrijwillig of gedwongen ontslag zijn kosten verbonden. Als gevolg van ontslagrecht, opzegtermijnen en ontslagvergoedingen zijn de ontslagkosten hoger voor werknemers met een vast contract. Bedrijven moeten dus afwegen of ze veel tijdelijke werknemers in dienst nemen, maar daardoor regelmatig op zoek moeten naar nieuwe mensen, of dat ze kiezen voor een stabiel aantal werknemers, maar in geval van noodzakelijk ontslag, bijvoorbeeld omdat de vraag naar het product van de onderneming tegenvalt, met hoge kosten geconfronteerd worden. Daar komt nog bij dat niet alleen het ontslag van vaste werknemers duurder is dan van werknemers met een flexibel contract, maar ook de wervingskosten zijn hoger omdat de werkgever grondiger zoekt.

Als de arbeidsproductiviteit langzaam groeit, leidt dit tot lagere verwachte winsten in de toekomst. Werkgevers zullen hier bij hun wervingsbeleid rekening mee houden en de kosten van het aannemen van nieuw personeel afzetten tegen toekomstige productiviteitsgroei. Bij een lagere productiviteitsgroei (deze is exogeen) nemen ze zodoende nu al minder personeel aan, waardoor de werkloosheid stijgt. In reactie hierop zullen werkgevers naar verhouding meer flexibele contracten aanbieden, omdat ze op de ontspannen arbeidsmarkt met weinig moeite nieuw personeel kunnen vinden en de kortlopende contracten, waarvoor werkgevers regelmatig op zoek moeten naar nieuw personeel, dus geen probleem vormen. Het relatieve aantal flexibele contracten neemt dus toe in tijden van lage productiviteitsgroei. Ter illustratie: in Nederland steeg tussen 1987 en 1997 het aandeel flexbanen met ruim de helft, van acht naar twaalf procent, terwijl de arbeidsproductiviteit in die periode gemiddeld 1,5 procent was, tegen twee procent in de jaren tachtig en 3,5 procent in de jaren zeventig. Naast de matige productiviteitsgroei analyseert Wasmer nog een verklaring voor de sterke toename van het aandeel flexibele arbeidscontracten, namelijk de groei van de beroepsbevolking. Door die groei neemt de spanning op de arbeidsmarkt af. Werkgevers hebben een grotere groep waaruit ze kunnen werven. Hierdoor dalen de zoekkosten en neemt de vraag naar arbeid toe. In het model van Wasmer is dit effect relevanter voor tijdelijke contracten dan voor langlopende contracten. De schaalopbrengsten, verbonden aan het openen van meer vacatures, treden namelijk sterker op voor flexbanen, omdat dezelfde baan vaker ingevuld moet worden. Ook dit is een geloofwaardige verklaring voor Nederland: de beroepsbevolking nam in de jaren tachtig en negentig, de periode waarin het aandeel van flexbanen sterk steeg, ruim drie maal zo snel toe als in de jaren zeventig, voornamelijk door herintredende vrouwen.

Het toegenomen belang van tijdelijke contracten in de afgelopen twintig jaar in Nederland kan dus worden verklaard door de lage productiviteitsgroei en de toename van de beroepsbevolking. Maar er zijn ook tegenkrachten. Door de toename van het aandeel flexbanen dalen de gemiddelde wervings- en ontslagkosten voor werkgevers. Hierdoor neemt de onderhandelingsmacht van werknemers af, wat weer leidt tot een gematigde loonontwikkeling en lagere werkloosheid, en dus tot een krappere arbeidsmarkt.

Uit de simulaties van Wasmer blijkt dat een lage economische groei per saldo een groot effect heeft op het aandeel van flexbanen in de totale werkgelegenheid. Het inzicht dat de samenstelling van het banenbestand niet alleen afhangt van ontwikkelingen op bedrijfsniveau, maar mede bepaald wordt door macro-economische ontwikkelingen, maakt het mogelijk iets te zeggen over de toekomstige ontwikkeling van het aandeel flexbanen. Door de toestroom van herintredende vrouwen in de afgelopen twee decennia ligt de participatiegraad, gemeten in personen, in Nederland nu rond het Europees gemiddelde. Een sterke toename van de beroepsbevolking valt, afgezien van migratie, dus niet te verwachten, zodat het aandeel flexbanen om die reden waarschijnlijk niet verder zal toenemen.

Als de beloftes van de Nieuwe Economie bewaarheid worden, ligt zelfs een daling van het aandeel flexbanen in het verschiet. Zelfs fervente sceptici sluiten niet uit dat als gevolg van technologische ontwikkelingen de arbeidsproductiviteit de komende decennia wel eens sterker zou kunnen stijgen dan de schamele 1,5 à 2 procent die de afgelopen twintig jaar is gerealiseerd. Het model van Wasmer voorspelt in dat geval een afnemend belang van flexbanen

